

Urszula Bartnikowska, Joanna Maria Garbula

„E-wsparcie” dla rodziców w edukacji domowej dzieci

Studia Paedagogica Ignatiana. Rocznik Wydziału Pedagogicznego Akademii
"Ignatianum" w Krakowie 20/3, 31-46

2017

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Urszula Bartnikowska
Joanna Maria Garbula
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

„E-wsparcie” dla rodziców w edukacji domowej dzieci

„E-support” for Parents
in Children’s Home Education

ABSTRAKT

Celem artykułu jest podjęcie ważnego zagadnienia, jakim jest pozaszkolna edukacja dziecka, wykraczająca poza obowiązujący system szkolnictwa. Edukacja domowa przebiega w środowisku domowym, a nauczycielami są zazwyczaj rodzice, którzy treści nauczania, metody, środki dostosowują do indywidualnych możliwości dziecka. Edukacja domowa stanowi odzwierciedlenie potrzeb i dążeń wychowawczych współczesnych rodziców.

Aby sprostać temu wyzwaniu, rodzice potrzebują i poszukują wsparcia w swoich działaniach edukacyjnych. Nie zawsze możliwe jest uzyskanie bezpośredniej pomocy w obrębie środowiska lokalnego, szczególnie od osób kompetentnych czy też zorientowanych w specyfice funkcjonowania rodziny w ramach tzw. „edukacji domowej”. Bezradni rodzice próbują zatem uzyskać pomoc na portalach społecznościowych, na przykład od grup skupiających rodziców na Facebooku. Uczestnictwo w takich grupach staje się źródłem „e-wsparcia”: informacyjnego, emocjonalnego, czasem też instrumentalnego.

Celem badań jest określenie skali zjawiska, jakim jest poszukiwanie i uzyskiwanie przez rodziców wsparcia za pośrednictwem Internetu.

SŁOWA KLUCZOWE

edukacja domowa, wsparcie rodziców, portale społecznościowe, grupy otwarte, zamknięte i tajne

KEYWORDS

home education, support of parents, social networks, open, closed and secret groups

SPI Vol. 20, 2017/3
ISSN 2450-5358
e-ISSN 2450-5366
DOI: 10.12775/SPI.2017.3.002

Przeanalizowane zostały posty z pięciu grup na Facebooku, które mają zróżnicowany status oraz liczbę członków: dwie grupy otwarte ogólnopolskie, dwie grupy zamknięte (ogólnopolska i lokalna) oraz jedna grupa tajna. Liczba członków grup jest zróżnicowana. Największe są grupy otwarte (od ok. 2000 do 9000 członków), mniejsze – zamknięte (od ok. 150 do 1000 członków), najmniejsze – tajne (w przypadku badanej grupy było to 15 osób). W poszczególnych grupach zostały przeanalizowane posty średnio z sześciu miesięcy, z przełomu 2015 i 2016 roku.

ABSTRACT

The aim of the article is to touch on the important issue that is children's out-of-school education, which goes beyond the existing education system. Home education takes place in the domestic environment, and the teachers are usually the parents, who adapt the curriculum, methods and means to the individual abilities of the child. Home education is a reflection of the needs and educational aspirations of modern parents.

To meet this challenge, parents need, and look for, support in their educational activities. Direct help is not always available in the local community, particularly from competent persons versed in the specifics of family functioning within the framework of home education. Helpless parents try, therefore, to find help on social networks, for example in parents' groups on Facebook. Participation in such groups becomes a key source of informational, emotional and sometimes instrumental e-support.

The aim of the study is to determine the scale of the phenomenon that is parents searching for and obtaining assistance online. The subject of analysis were posts from five Facebook groups which have a diverse membership and number of members: two open nationwide groups, two closed groups (nationwide and local) and one secret group. The number of members in these groups varies: the open groups are the largest, with approx. 2,000 to 9,000 members, the closed groups are smaller, with approx. 150 to 1,000 members, and the secret groups are the smallest (the group analysed had 15 members). Posts from 6 months on average were analysed in each group, from the turn of 2015 and 2016.

Wprowadzenie

Nauczanie domowe sięga daleko w przeszłość. Niektórzy badacze doszukują się jego początków już w jaskiniach ludzi pierwotnych. Na przestrzeni wieków miało różnorodną wagę i zasięg społeczny. Cechowała je powszechność, w przeciwieństwie do edukacji szkolnej przeznaczonej zazwyczaj dla niewielkich grup uczniowskich, przygotowywanych do pełnienia w przyszłości wysokich stanowisk. Ta „masowość” nauczania domowego utrzymywała się do czasu wprowadzenia obowiązku szkolnego, najpierw w Prusach (1819), potem w pozostałych krajach, tj. w Austrii (1869), Wielkiej Brytanii (1876), Francji (1882), USA (1848–1918) itd.

Na kwestię wprowadzenia obowiązku szkolnego w Polsce zwracali uwagę myśliciele już w okresie renesansu. Należał do nich m.in. Andrzej Frycz Modrzewski¹. Po raz pierwszy obowiązek szkolny wprowadziła w Księstwie Warszawskim Izba Edukacji Publicznej w 1808². W trudnym okresie zaborów edukacja patriotyczna była tylko możliwa w środowisku rodzinnym. Obowiązek szkolny wprowadzono niedługo po odzyskaniu przez nasz kraj niepodległości, tzn. 7 lutego 1919 roku. Mógł być realizowany zarówno w szkołach państwowych, prywatnych, jak i w domach. Wybuch II wojny światowej spowodował, że edukacja w Polsce nie mogła funkcjonować legalnie. W czasie okupacji przybrała ona z jednej strony charakter samokształceniowy, z drugiej tzw. tajnych kompletów odbywających się w różnych domach. Po zakończeniu działań wojennych edukacja przeniosła się do szkół państwowych, bez możliwości prowadzenia jej w placówkach prywatnych oraz w domach. Zmiana systemu politycznego umożliwiła ponowne organizowanie edukacji domowej. Mówi o tym ustawa o systemie oświaty z dnia 7 września 1991 roku, art. 16, ust. 8–14:

Na wniosek rodziców dyrektor odpowiednio publicznego lub niepublicznego przedszkola, szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej, do której dziecko zostało przyjęte, może zezwolić, w drodze decyzji, na spełnianie przez dziecko odpowiednio obowiązku, o którym mowa w art. 14, ust. 3, poza przedszkolem, oddziałem przedszkolnym

¹ A.F. Modrzewski, *O naprawie Rzeczypospolitej*, Warszawa 1953.

² *Izba Edukacji Publicznej*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Izba_Edukacji_Publicznej> [dostęp: 5.11.2016].

lub inną formą wychowania przedszkolnego i obowiązku szkolnego lub obowiązku nauki poza szkołą.

Czym zatem jest realizacja obowiązku szkolnego poza szkołą? Jest to edukacja domowa, będąca „działalnością realizowaną zasadniczo w środowisku rodzinnego domu, całkowicie poza instytucją szkoły przy wykorzystaniu «technologii» i «instrumentarium» dowolnie wybranych lub/i wykreowanych przez rodziców oraz elastycznie dopasowanych do indywidualnej kondycji dziecka oraz konkretnych sytuacji jego uczenia się”³. Ronald Meighan postuluje, aby edukację domową (*home education*) rozumieć jako edukację opartą na domu (*home-based education*), dla podkreślenia znaczenia klimatu wewnątrzrodzinnego domu, a nie domu jako samego miejsca⁴.

Są różne powody, dla których rodzice decydują się na realizowanie obowiązku szkolnego w domu. Marek Budajczak⁵ wymienia trzy grupy takich motywów, do których zalicza: motywy dydaktyczne (komfort edukacyjny na miarę wymogów samorealizacji; niską efektywność dydaktyczną przeciętnej szkoły; problemy szkolne dzieci), motywy wychowawcze (religijne i pedagogiczno-ideologiczne), motywy opiekuńcze (ochrona, przed zagrożeniami fizycznymi i moralnymi, obciążeniami psychicznymi i stresem). Szczególnie ważnym powodem, podkreślanym także przez innych autorów, jest rozczarowanie będące efektem niewydolności i nieskuteczności placówek oświatowych⁶. Również Brian D. Ray na podstawie szczegółowych badań nad wieloma rodzinami analizuje przyczyny podejmowania decyzji o edukacji dziecka/dzieci poza szkołą. Motywy przez niego wyróżnione to:

- docenienie własnej postawy życiowej oraz chęć przekazania jej dziecku; dotyczy to wartości filozoficznych, religijnych, kulturowych, systemu wartości, zwyczajów itp.;
- dbałość o rozwój intelektualny dziecka;
- chęć dostosowania metod i programu nauczania do potrzeb i możliwości dziecka;
- położenie dużego nacisku na budowanie więzi z dzieckiem;

³ M. Budajczak, *Edukacja domowa*, Gdańsk 2004, s. 12.

⁴ Np. R. Meighan, *Learning from Home-based Education*, Nottingham 1992.

⁵ M. Budajczak, *Edukacja domowa*, dz. cyt., s. 87–90.

⁶ S. Szczurkowska, *Nauczanie w domu – nowa forma kształcenia w USA w świetle niepowodzeń systemu edukacji*, w: *Z problematyki pedagogiki porównawczej*, red. W. Rabczuk, Warszawa 1998, s. 37.

- potrzeba sprawowania większej kontroli nad kontaktami dziecka z rówieśnikami;
- potrzeba zapewnienia dziecku bezpieczeństwa (uchronienie przed przemocą, dostępem do narkotyków, alkoholu, narażeniem na molestowanie, które to zjawiska mają miejsce w szkole)⁷.

Ustawa z 1991 roku nie wskazywała formalnych ram edukacji domowej, ale określiła podstawowe powinności rodziców i uczących się dzieci. Do obowiązków rodziców należy zapisanie dziecka do wybranej szkoły w ramach tzw. trybu domowego i zrealizowanie podstawy programowej, natomiast dziecko uczące się w domu musi zdać kończące egzaminy klasyfikacyjne ze wszystkich przedmiotów. Trudno ocenić liczbę dzieci realizujących edukację w domu. Według danych z 2015 roku przedstawionych przez „Gazetę Prawną”⁸, ponad 1200 uczniów (400 w publicznych szkołach i 800 w niepublicznych) pobierało naukę w domach. W roku szkolnym 2015/2016 uczniów tych mogło być ponad sześć tysięcy⁹. Można więc mówić o wzroście liczby zwolenników edukacji domowej. Są to rodziny cechujące się silnymi więziami wewnątrzrodzinnymi, podmiotowo traktującymi wszystkich swoich członków, bardzo zaangażowane w edukację własnych dzieci. Rodzice są nie tylko nauczycielami w klasycznym ujęciu, ale przewodnikami, doradcami, pomocnikami uczących się dzieci.

W 88% obowiązki te pełnią mamy. Pozornie kontrspołeczny, nazbyt bowiem kosztowny dla oświaty publicznej, walor edukacji domowej, jakim jest indywidualizacja kształcenia, stanowi wyraz pragmatyzmu życiowego, sprzeciwiającego się marnotrawstwu potencjałów konkretnego dziecka i stopniowo przekonującego jego unikalne ograniczenia, przy racjonalizowaniu stosownych sił i środków działania¹⁰.

⁷ B.D. Ray, *Historia, rozwój i filozofia edukacji domowej*, w: *Szkola domowa. Między wolnością a obowiązkiem*, red. J. Piskorski, Warszawa 2011, s. 19–26.

⁸ A. Wittenberg, K. Klinger, *Edukacja domowa: MEN policzyło dzieci, które uciekły z klasy*, 25.03.2015, <<http://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/861541,edukacja-domowa-men-policzylo-dzieci-ktore-uciekly-z-klasy.html>> [dostęp: 5.11.2016].

⁹ Wypowiedź minister Anny Zalewskiej: A. Zalewska, *Chcę ukrócić oszustwa, a nie domową edukację!*, 5.01.2016, <<http://wpolityce.pl/polityka/277208-szefowa-men-anna-zalewska-dla-wpolitycepl-chce-ukrocic-oszustwa-a-nie-domowa-edukacje>> [dostęp: 5.11.2016].

¹⁰ M. Budajczak, *Historyczne „wymiary” edukacji domowej*, w: *Nauczanie domowe dzieci polskich od XVIII do XX wieku*, red. K. Jakubiak, A. Winiarz, Bydgoszcz 2004, s. 353.

To sprawia, że edukacja domowa sprawdza się w różnych przypadkach obejmujących zarówno uczniów przeciętnych, jak i tych, którzy w szkole nie radzą sobie z powodu odbiegania od normy (mamy tu na myśli z jednej strony uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych, jak i uczniów zdolnych czy mających problemy w kontaktach społecznych)¹¹.

Jaka rola w edukacji domowej przypada dziecku? Jasno określił ją przywoływany już tu znawca przedmiotu Marek Budajczak:

Dziecko uczące się w domu od samego początku uczestniczy w programowaniu wspólnego działania. Nie jest biernym „naczyniem” na dowolne treści. Zamiast wyłącznego uruchamiania mechanicznej pamięci, wykorzystuje i doskonali swoje zdolności porządkowania znaczeń, przechowywania i wykorzystywania wiedzy. Nie musi uciekać się do ukrywania prawdziwych postaw, może negocjować warunki sytuacji. Obdarzone zaufaniem, może dokonywać wyborów, które determinują kształt jego przyszłych zadań¹².

¹¹ Por. M.M. Racewicz, *Edukacja domowa – fakty i mity*, w: *Podmioty, środowiska i obszary edukacyjne. Wyzwania i zagrożenia połowy XXI wieku*, red. N.A. Fechner, A. Zduniak, Poznań 2015; U. Bartnikowska, *Edukacja domowa jako alternatywa w kształceniu dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Paedagogica” 2014, t. 3, nr 153, s. 13–21; L. Reilly, *How Western Australian Parents Manage the Home Schooling of their Children with Disabilities*, <<http://www.aare.edu.au/data/publications/2004/rei04240.pdf>> [dostęp: 3.04.2016]; K.S. Hurlbutt, *Experiences of Parents Who Homeschool Their Children with Autism Spectrum Disorders*, „Focus on Autism and Other Developmental Disabilities” 2011, nr 26, nr 4, s. 239–249; T. Arora, *School-Aged Children Who are Educated at Home by Their Parents: Is There a Role for Educational Psychologists?*, „Educational Psychology in Practice” 2003, t. 19, nr 2, s. 103–112; T. Arora, *Elective Home Education and Special Educational Needs*, „Journal of Research in Special Educational Needs” 2006, t. 6, nr 1, s. 55–66; J.G. Duffey, *Home Schooling Children with Special Needs: A Descriptive Study*, „Home School Researcher” 2002, t. 15, nr 2, s. 1–13; N. Plotnick, *Homeschooling of Children with Special Needs*, Boston (MA) 2004, <<http://neilplotnick.com/bibliography.htm>> [dostęp 4.04.2016]; L. Reilly, A. Chapman, A. O’Donoghue, *Home Schooling of Children with Disabilities*, „Queensland Journal of Educational Research” 2002, t. 18, nr 1, s. 38–61; T. Kidd, E. Kaczmarek, *The Experiences of Mothers Home Educating Their Children with Autism Spectrum Disorder*, „Issues in Educational Research” 2010, t. 20, nr 3, s. 257–275; D. Peterson, *You Can Homeschool Your Child with Special Needs*, „Exceptional Parent” 2009, t. 39, nr 5, s. 38–39.

¹² M. Budajczak, *Edukacja domowa*, dz. cyt., s. 93.

Dziecko w edukacji domowej nie ogranicza ani nie uzależnia system lekcyjno-dzwonkowy, ale uczy się tyle, ile chce, i ile jest to konieczne. Korzystając z różnych środków dydaktycznych, poszerza wiedzę stosownie do swoich zainteresowań.

Edukacja domowa ma więc bardzo długą, choć nieciągłą tradycję. Nie jest ona jednak sama w sobie niezmienna. Przekształca się wraz ze zmianami, których doświadczamy w otaczającym świecie, a szczególnie wraz ze wzrostem dostępności do Internetu oraz wykorzystania jego możliwości w takich zakresach, jak: kształcenie i samokształcenie, szybki kontakt z ludźmi ze „świata podłączonego do Sieci”. Internet stanowi miejsce tworzenia się społeczności, które mogą wzbogacać życie jednostek lub wypełniać luki istniejące w życiu danej osoby (np. związane z nieobecnością ludzi rozumiejących szczególną sytuację danego człowieka czy też mających podobne doświadczenia życiowe).

Rodzice, organizatorzy edukacji domowej swoich dzieci, także potrzebują wsparcia i pomocy w swoich działaniach edukacyjnych. Stąd aktywny ich udział na stronach internetowych. Nie zawsze możliwe jest uzyskanie bezpośredniej pomocy w obrębie środowiska lokalnego, szczególnie od osób kompetentnych czy też zorientowanych w specyfice funkcjonowania rodziny w ramach tzw. „edukacji domowej”. Z braku wsparcia rodzice próbują zatem uzyskać pomoc na portalach społecznościowych, na przykład od grup skupiających rodziców na Facebooku. Uczestnictwo w takich grupach staje się źródłem „e-wsparcia”: informacyjnego, emocjonalnego, czasem też instrumentalnego.

Sposób badania

Badania zostały podjęte w celu poznania zjawiska, jakim jest poszukiwanie i uzyskiwanie przez rodziców wsparcia za pośrednictwem Internetu. Sformułowano następujące problemy badawcze:

- Jakiego rodzaju grupy wsparcia w ramach tzw. „edukacji domowej” funkcjonują na Facebooku?
- Jakimi informacjami dzielą się edukatorzy w mediach społecznościowych?
- Jakie wsparcie na rzecz edukacji pozaszkolnej dzieci otrzymują członkowie analizowanych grup?

W celu udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze, podjęte zostały badania osadzone w nurcie jakościowym. Wykorzystano w nich etnografię jako rodzaj badania jakościowego. Etnografia zakłada wejście w naturalne środowisko osób badanych, w przypadku podjętych badań tym naturalnym terenem stał się Internet. Etnografia przyjęła więc formę etnografii wirtualnej (zwanej też e-etnografią, cyberetnografią czy netografią). W podejściu jakościowym łączy się metody zbierania danych i metody analizowania danych w czasie, bowiem analiza ma miejsce już podczas zbierania danych. Analiza danych umożliwia nie tylko ich zrozumienie, ale przede wszystkim nadanie sensu zebranemu materiałowi.

Przeanalizowane zostały posty z pięciu grup na Facebooku, mające różnicowany status oraz liczbę członków: dwie grupy otwarte ogólnopolskie, dwie grupy zamknięte (ogólnopolska i lokalna) oraz jedna grupa tajna. Liczba członków grup jest różnicowana. Największe są grupy otwarte od ok. 2000 do 9000 członków, mniej liczne to grupy zamknięte (od ok. 150 do 1000 członków), natomiast najmniejsze grupy mają charakter tajny (w przypadku badanej grupy było to 15 osób). W poszczególnych grupach zostały przeanalizowane posty średnio z sześciu miesięcy (z przełomu 2015 i 2016 roku).

Przy przedstawianiu wyników badań w nurcie jakościowym badacze najczęściej przytaczają cytaty obrazujące i dokumentujące przebieg procesu badawczego oraz jego wyniki. W podjętych badaniach zrezygnowano z tego elementu. Decyzja taka była poddyktowana względami etycznymi. Osoby publikujące na Facebooku występują często pod własnym imieniem i nazwiskiem (czasem pseudonimem). Dowolna wyszukiwarka internetowa posiada opcję przeszukiwania pełnotekstowego, dzięki czemu możliwe jest dotarcie do oryginalnego źródła danych (a w przypadku wypowiedzi na portalu Facebook również do imienia i nazwiska osoby wypowiadającej się). Istnienie analizowanych postów w przestrzeni Internetu problematyzuje kwestię anonimizacji w podjętych badaniach, stąd też ze względów etycznych zrezygnowano z przytaczania konkretnych wypowiedzi¹³.

¹³ Por. R.V. Kozinets, *Netnografia. Badania etnograficzne online*, przeł. M. Brzozowska-Brywczyńska, Warszawa 2012, s. 195–222.

Analiza wyników badań

Analiza materiału badawczego pozwoliła na określenie grup wsparcia funkcjonujących na Facebooku dla edukatorów domowych. Grupy te mają charakter otwarty, zamknięty lub tajny. Wspólnym „mianownikiem” działań tych grup jest „edukacja domowa” (często grupy te mają w swojej nazwie to określenie, dzięki czemu łatwiej można je odnaleźć i do nich się dołączyć). Trudno określić status wszystkich członków grupy. W otwartych grupach, oprócz rodziców dzieci objętych edukacją pozaszkolną, znajdują się też inni rodzice, a także nauczyciele deklarujący bycie zwolennikami alternatywnych nurtów edukacji oraz inne zainteresowane osoby. W grupach zamkniętych jest większa selekcja, ponieważ mogą do nich dołączyć tylko osoby, które uzyskają aprobatę moderatorów lub założycieli grupy. Największą selekcję przechodzą członkowie grup tajnych, do których mogą wejść tylko konkretne osoby – w badanej grupie po wyrażeniu zgody pozostałych członków grupy.

Jak wynika z przeanalizowanego materiału badawczego, najłatwiej jest dotrzeć do grup otwartych. Każdy użytkownik Facebooka może bez problemu znaleźć taką grupę oraz przeczytać zamieszczane posty, nawet nie należąc do niej. Z łatwością też można stać się jej członkiem, wysyłając zgłoszenie i uzyskując akceptację kogokolwiek będącego członkiem grupy.

Pierwsza z badanych grup, licząca 1820 osób, jest z założenia grupą, której członkowie udzielają wsparcia w zakresie szeroko pojętej wymiany „dóbr”. Celem jej istnienia jest umożliwianie rodzinom edukującym dzieci domowo „podzielenia” się materiałami dydaktycznymi oraz pomocami edukacyjnymi, ale także nabytymi umiejętnościami. Zakładana „wymiana” dotyczy oddawania, a nie sprzedawania. Istnieje możliwość zamieszczania postów zarówno dotyczących ofert, jak i zgłaszania własnego zapotrzebowania na pewne materiały czy usługi. Analiza postów z ośmiu miesięcy pokazuje, że najczęściej są to oferty związane z oddaniem/przekazaniem (tylko za koszt przesyłki) książek, najczęściej innych niż podręczniki, gier dydaktycznych i innych pomocy naukowych. Pozostałe posty dotyczą polecanych stron internetowych, różnych rzeczy mających mniej bezpośrednie powiązanie z edukacją (np. możliwość przekazania biletów na przedstawienia, tuszu do drukarki itp.). Wsparcie w tej grupie, jak widać,

dotyczy wymiany szeroko pojętych „dóbr” – z założenia taka grupa nastawiona jest na wzajemne udzielanie przez rodziny zaangażowane w edukację domową głównie wsparcia instrumentalnego.

Druga z grup otwartych (posiadająca w chwili zbierania danych 8877 członków) nastawiona jest na ogólną wymianę informacji. Wsparcie dla edukatorów domowych polega na przekazywaniu sprzyjającej edukacji domowej szeroko pojętej wiedzy o świecie, a dotyczącej miejsc, wydarzeń, zasobów Internetu czy książek. Analogicznie pojawiają się zarówno odpowiedzi, jak i spontaniczne posty dotyczące powyższych kwestii. Są wśród nich zarówno reklamy, jak i antyreklamy czy też ostrzeżenia przed pewnymi towarami czy usługami.

Analiza postów pozwoliła na wyodrębnienie kolejnej puli tematów podejmowanych przez członków grupy. Są to tematy dotyczące doświadczeń osobistych lub doświadczeń dziecka. Pojawiają się tutaj wątki dotyczące kwestii edukacji oraz socjalizacji. Charakterystyczne jest to, że socjalizacja postrzegana jest szeroko, nie tylko przez pryzmat kontaktów z rówieśnikami, ale raczej w perspektywie nawiązywania kontaktów ze zróżnicowanymi grupami ludzi w różnym wieku i w różnych miejscach. Dopełnienia wątków socjalizacyjnych można dopatrywać się w podejmowaniu prób nawiązania bliższych kontaktów pomiędzy członkami grupy. W wątku oficjalnym pojawiają się propozycje, ale są one zwykle kończone w prywatnych wiadomościach, więc pozostają niedostępne dla szerszego grona odbiorców.

Oprócz powyższego wsparcia, członkowie grupy mają okazję zrozumieć zawiłości formalno-prawne dotyczące edukacji domowej. Z jednej strony są to posty z zapytaniem o formalne kwestie związane z organizowaniem edukacji domowej w konkretnych przypadkach oraz wyjaśnienia tych kwestii. Z drugiej zaś wątki podejmujące aktualne zmiany polityczne, które mają wpływ na przyszłość edukacji domowej. Rodzice aktywnie uczestniczą w ocenianiu zmian Ustawy o systemie oświaty, komentują aktualne wydarzenia edukacyjne o zasięgu ogólnokrajowym, zgłaszają swój udział w debatach oraz dzielą się nabytą wiedzą.

Powyżej przedstawiona analiza dotyczyła otwartych grup wsparcia, natomiast teraz przejdziemy do analizy wsparcia udzielanego edukatorom domowym w grupach zamkniętych. Odnalezienie na Facebooku grupy zamkniętej nie stanowi większego problemu, podobnie jak ma to miejsce z grupą otwartą, ale przeczytać posty mogą

jedynie osoby, które do niej należą. Dołączenie do takiej grupy nie stanowi dużego problemu, bowiem wystarczy wysłać zgłoszenie, które może być zaakceptowane przez jednego z jej członków.

Pierwsza z analizowanych grup zamkniętych liczy około 1000 członków. Jest grupą bardzo liczną, więc też jest dosyć anonimowa, nie dochodzi w niej więc często do dyskusji, a jedynie do dzielenia się informacjami, ofertami, które mogą wesprzeć innych rodziców. Przeanalizowane posty wskazują, że wsparcie jakie otrzymują członkowie tej ogromnej grupy ma głównie charakter informacyjny. Nie wiele jest zgłaszanych potrzeb (dotyczą one zazwyczaj pomysłów na przepracowanie konkretnego problemu w nauce lub poszukiwania osób z danego rejonu Polski), pozostałe to posty oferujące wsparcie. Dotyczą one:

- miejsc (rodzice wymieniają się doświadczeniami na temat placówek sprzyjających edukacji domowej, z którymi współpracują/współpracowali, dzięki czemu inni dostają bardzo szczegółowe wskazówki o tym, gdzie mogą odnaleźć sprzyjające środowisko edukacyjne);
- wydarzeń (posty te przyjmują formę reklam warsztatów i projektów; co ciekawe: tematyką nie przypominają one przedmiotów szkolnych, ale dotyczą: komunikacji, rozwoju wyobraźni, sztuki w zakresie muzyki i rysunku, myślenia abstrakcyjnego, astronomii, a także nietypowych korelacji, np. muzyki i matematyki, języka hiszpańskiego i astronomii);
- środków dydaktycznych (tu szczególne miejsce zajmują książki oraz filmy edukacyjne, a także strony internetowe, dzięki którym dziecko może rozszerzać swoją wiedzę).

Opisane wyżej wątki przeplatane są postami, które odgrywają rolę wspierającą decyzję rodziców o edukacji domowej swoich dzieci. Są to polecane: audycje radiowe dotyczące edukacji pozaszkolnej lub alternatywnej, artykuły naukowe i popularnonaukowe podejmujące tematykę rozwoju dziecka, koncepcji edukacyjnych czy walorów kształcenia alternatywnego.

Druga grupa zamknięta, to grupa regionalna, która liczy mniej członków (148 osób). Posty różnią się więc jakością, ale nie tematyką (pod tym względem są podobne: zaproszenia na warsztaty, informacje o przyjaznych szkołach, wypowiedzi potwierdzające słuszność podjętych decyzji, czyli np. zawierające odniesienia do artykułów

dotyczących rozwoju i wychowania dziecka oraz alternatywnej edukacji, nieoficjalne sprawozdania z konferencji i debat dotyczących edukacji). Różnica jednak jest taka, że członkowie grupy nie tylko klikają „lubię to”, by wyrazić poparcie dla publikowanych treści i potwierdzić ich przydatność, ale też wchodzą w dyskusje, odpowiadają, komentują, polemizują, udzielają słownego wsparcia.

Na szczególną uwagę zasługują posty, w których pojawiają się bardziej otwarte analizy konkretnych doświadczeń. Członków grupy łączy wspólny teren zamieszkiwania, więc mają wiedzę i świadomość tego, co dzieje się w regionie. Jest to ich wspólny teren działania. Bezpośrednie doświadczenia członków grupy prowadzą do opisów konkretnych sytuacji, w których:

- 1) wymieniana jest nazwa placówki (lub inny charakterystyczny element umożliwiający identyfikację szkoły);
- 2) opisywane są doświadczenia związane ze szkołą, wśród których najistotniejsze wydają się:
 - a) kontakt z dyrekcją;
 - b) kontakt z nauczycielami;
 - c) załatwianie formalności;
 - d) otrzymane wsparcie od nauczycieli;
 - e) przebieg egzaminów.

Przy tych wszystkich zagadnieniach pojawia się wątek negocjacji z dyrekcją i nauczycielami. Odbywa się to na różnych etapach: przyjęcie dziecka do szkoły, charakter wsparcia ze strony szkoły (zestawienie oczekiwań rodziców i możliwości nauczycieli oraz zasoby placówki), terminy egzaminów. Ważne miejsce w wypowiedziach ma wątek otwartości, tworzenia sprzyjającej atmosfery i zrozumienia specyfiki oraz odmienności edukacji pozaszkolnej. Posty tego typu mają charakter wspierający innych. W mniejszej grupie jest większe prawdopodobieństwo, że ludzie się znają i mogą bardziej otwarcie wypowiadać się, aktywniej się wspierać czy skorzystać z doświadczeń innego rodzica.

Ostatnim typem grupy wsparcia dla edukatorów domowych, wyłonionym w toku badania, jest grupa tajna. Jej charakterystyczną cechą jest możliwość uczestnictwa w niej tylko na zaproszenie jednego z jej członków. Grupę mogą odnaleźć oraz poznać jej nazwę tylko aktualni i byli jej członkowie. Wstawiane posty oraz tworzone wydarzenia dostępne są jedynie dla aktualnych członków. Badana grupa

liczy 15 członków. Są to osoby dobrze sobie znane, zwykle utrzymujące kontakty również poza Internetem, ale w większości (choć niekoniecznie) pochodzące z tego samego obszaru zamieszkania (w tym przypadku województwa). Relacje i wspólnota celów stanowią kryterium doboru osób do takiej grupy.

Analiza treści postów tej grupy rodziców dzieci edukowanych domowo pokazuje, że oprócz typowych postów, które zamieszczali członkowie pozostałych grup (odsyłacze do stron internetowych, informacji o pomocach dydaktycznych itp.), pojawiają się tutaj bardzo konkretne informacje dotyczące działalności lokalnej. Zaznacza się więc dalsza specyfika funkcjonowania takiej grupy. Członkowie tej grupy umieszczają informacje dotyczące lokalnych warsztatów, ale również możliwości organizowania się grup na te warsztaty czy zwoływania spotkań. Pojawiają się konkretne prośby, dotyczące personalnych problemów/trudności oraz oczekiwanie na wsparcie. Odpowiedzi zawierają nazwiska, miejsca, terminy – grupa taka daje możliwość większej swobody wypowiedzi przy mniejszej anonimowości. Świadomość wzajemnej akceptacji pozwala członkom grupy na większą szczerość. W postach widać wyraźne ślady osobistych relacji oraz funkcjonowania grupy poza Internetem. Jest to realna społeczność, która z jednej strony udziela sobie wsparcia wirtualnie, z drugiej towarzyszy jej realne realizowanie różnych działań, umożliwiające udzielanie wsparcia nie tylko za pośrednictwem Sieci.

Mimo walorów osobistego i bezpośredniego bycia w kontakcie (członkowie grupy znają się, spotykają, wymieniają „na żywo” informacjami i udzielają sobie pomocy), korzystanie ze wsparcia na odległość nadal nie traci swojej „mocy” i atrakcyjności, jest stałym elementem funkcjonowania grupy, daje poczucie jedności, wspólnoty i siły. Umożliwia pozostawanie w kontakcie i wzajemne towarzyszenie oraz szybkie reagowanie na bieżące wydarzenia.

Podsumowanie

Edukacja domowa jest wyzwaniem, przed którym stoją rodzice. W swoich działaniach edukacyjnych nie zawsze uzyskują bezpośrednią pomoc od osób kompetentnych we własnym środowisku lokalnym. Często zatem szukają jej na portalach społecznościowych, na przykład w grupach skupiających rodziców na Facebooku.

Odpowiadając na postawione pytania badawcze, należy podkreślić, że w przestrzeni Internetu (a nawet samego portalu Facebook) istnieje wiele różnorodnych grup rodziców edukujących pozaszkolnie swoje dzieci, stanowiących miejsce udzielania i korzystania ze wsparcia innych edukatorów domowych. Grupy różnią się pod względem formalnym – otwartością, która pociąga za sobą też pewne charakterystyczne cechy, jeżeli chodzi o poziom udzielanego i otrzymywanego wsparcia. Im bardziej otwarta grupa, tym większe prawdopodobieństwo, że wsparcie będzie miało głównie charakter informacyjny, a korzystający z niego pozostaną anonimowi. Im grupa jest mniejsza, z większymi obostrzeniami co do przyjmowania nowych członków, tym wsparcie staje się bardziej spersonalizowane i dostosowane do konkretnych potrzeb danego rodzica (lub za jego pośrednictwem również dziecka). Drugie pytanie badawcze dotyczyło informacji, którymi dzielą się rodzice należący do grup internetowych rodziców edukujących domowo swoje dzieci. Wyniki analiz prowadzą do wniosku, że to przede wszystkim grupy otwarte stanowią miejsce dzielenia się informacjami. Rodzice należący do takich grup umieszczają na portalach informacje dotyczące wartościowych stron internetowych, sprzyjających rozwojowi dziecka miejsc – nie oczekując informacji zwrotnej. Członkowie otwartych grup niejako przewidują, że dane informacje mogą przydać się też innym rodzicom edukującym dzieci domowo i dlatego je tam umieszczają. W tych grupach częściej pojawia się wsparcie informacyjne lub instrumentalne. Z kolei na trzecie pytanie badawcze o to, jakie wsparcie otrzymują rodzice należący do grup edukatorów domowych na portalu Facebook, dostarczyła odpowiedzi analiza grup zamkniętych i tajnych, w których – dzięki mniejszej anonimowości – rodzice mogą liczyć na cały wachlarz wsparcia, łącznie z emocjonalnym i wartościującym. Charakter tych postów jest bardzo osobisty, zawiera refleksje, dokładne informacje dotyczące wspierających miejsc i osób (w tym też szkół i nauczycieli).

Skala zjawiska, jakim jest poszukiwanie i uzyskiwanie przez rodziców wsparcia za pośrednictwem Internetu, jest bardzo duża. Różne typy grup zaspokajają więc różne potrzeby w zakresie wsparcia rodziców dzieci uczestniczących w edukacji domowej.

Bibliografia

- Arora T., *Elective Home Education and Special Educational Needs*, „Journal of Research in Special Educational Needs” 2006, t. 6, nr 1, s. 55–66.
- Arora T., *School-Aged Children Who Are Educated at Home by Their Parents: Is There a Role for Educational Psychologists?*, „Educational Psychology in Practice” 2003, t. 19, nr 2, s. 103–112.
- Bartnikowska U., *Edukacja domowa jako alternatywa w kształceniu dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Paedagogica” 2014, t. 3, nr 153, s. 13–22.
- Budajczak M., *Edukacja domowa*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2004.
- Budajczak M., *Historyczne „wymiar” edukacji domowej*, w: *Nauczanie domowe dzieci polskich od XVIII do XX wieku*, red. K. Jakubiak, A. Winiarz, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2004, s. 349–358.
- Duffey J.G., *Home Schooling Children with Special Needs: A Descriptive Study*, „Home School Researcher” 2002, t. 15, nr 2, s. 1–13.
- Hurlbutt K.S., *Experiences of Parents Who Homeschool Their Children with Autism Spectrum Disorders*, „Focus on Autism and Other Developmental Disabilities” 2011, t. 26, nr 4, s. 239–249.
- Izba Edukacji Publicznej*, <https://pl.wikipedia.org/wiki/Izba_Edukacji_Publicznej> [dostęp: 5.11.2016].
- Kidd T., Kaczmarek E., *The Experiences of Mothers Home Educating Their Children with Autism Spectrum Disorder*, „Issues in Educational Research” 2010, t. 20, nr 3, s. 257–275.
- Kozinets R.V., *Netnografia. Badania etnograficzne online*, przeł. M. Brzozowska-Brywczyńska, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2012.
- Meighan R., *Learning from Home-based Education*, Educational Heretics Press, Nottingham 1992.
- Modrzewski A.F., *O naprawie Rzeczypospolitej*, Państwowy Instytut Wydawniczy, Warszawa 1953.
- Peterson D., *You Can Homeschool Your Child with Special Needs*, „Exceptional Parent” 2009, t. 39, nr 5, s. 38–39.
- Plotnick N., *Homeschooling of Children with Special Needs*, Boston (MA) 2004, <<http://neilplotnick.com/bibliography.htm>> [dostęp: 4.04.2016].
- Ray B.D., *Historia, rozwój i filozofia edukacji domowej*, w: *Szkola domowa. Między wolnością a obowiązkiem*, red. J. Piskorski, Instytut Sobieskiego, Warszawa 2011, s. 19–25.
- Racewicz M.M., *Edukacja domowa – fakty i mity*, w: *Podmioty, środowiska i obszary edukacyjne. Wyzwania i zagrożenia połowy XXI wieku*, red. N.A. Fechner, A. Zduniak, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bezpieczeństwa, Poznań 2015, s. 181–192.

- Reilly L., Chapman A., O'Donoghue A., *Home Schooling of Children with Disabilities*, „Queensland Journal of Educational Research” 2002, t. 18, nr 1, s. 38–61.
- Reilly L., *How Western Australian Parents Manage the Home Schooling of their Children with Disabilities*, <<http://www.aare.edu.au/data/publications/2004/rei04240.pdf>> [dostęp: 3.04.2016].
- Szczurkowska S., *Nauczanie w domu – nowa forma kształcenia w USA w świetle niepowodzeń systemu edukacji*, w: *Z problematyki pedagogiki porównawczej*, red. W. Rabczuk, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 1998, s. 33–44.
- Wittenberg A., Klinger K., *Edukacja domowa: MEN policzyło dzieci, które uciekły z klasy*, 25.03.2015, <<http://serwisy.gazetaprawna.pl/edukacja/artykuly/861541,edukacja-domowa-men-policzylo-dzieci-ktore-uciekly-z-klasy.html>> [dostęp: 5.11.2016].
- Zalewska A., *Chcę ukrócić oszustwa, a nie domową edukację!*, 5.01.2016, <<http://wpolityce.pl/polityka/277208-szefowa-men-anna-zalewska-dla-wpolitycepl-chce-ukrocie-oszustwa-a-nie-domowa-edukacje>> [dostęp: 20.09.2016].

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Dr hab. Urszula Bartnikowska, prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych
Katedra Pedagogiki Specjalnej
e-mail: ubartnikowska@gmail.com

Dr hab. Joanna Maria Garbula, prof. UWM
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Nauk Społecznych
Katedra Dydaktyki i Historii Wychowania
e-mail: joanna_garbula@wp.pl